

Tiibeti ajalugu ulatub sajandite taha. 7. sajandil pani kuningas Songtsen Gampo aluse Tiibeti impeeriumile, millest kujunes tolleaegse Aasia üks võimsamaid riike. Tiibeti suurriik lagunes 9. sajandil ning hiljem on tiibetlaste alad olnud rohkem või vähem erinevate võimude vahel killustatud. 13.-14. sajandil kuulus Tiibet koos Hiinaga mongolite impeeriumi koosseisu, mida hiinlased tunnevad Yuani dünastia nime all. Kuna mongoli suurkhaanid võtsid vastu tiibeti budismi, siis oli Tiibet tänu vaimse õpetaja - ilmaliku patrooni suhtele eristaatuses.

Samasugune erisuhe kujunes ka 17. saj. keskel Hiina vallutanud mandžu (mongolite naaber rahvas Põhja-Hiinas) keisrite ning dalai-laamade vahel. Aastast 1720 kuni 19. saj keskpaigani omas Hiinat valitsev mandžude Qingi dünastia Tiibeti üle teatavat mõju, Lhasas paiknes väike mandžu sõjaväeüksus ning Tiibeti staatust käsitleti Pekingi poolelt vasallriigina. 1911. aastal Qingi dünastia langes ning asendus Hiina Vabariigiga, Tiibeti vaatepunktist olid sellega erisuhted lõppenud.

13. veebruaril 1913 kuulutas XIII dalai-laama Tiibeti iseseisvaks. Kuni 1950. aastani eksisteeriski Tiibet sõltumatu riigina oma territooriumi, valitsuse, sümbolika ja seadusandlusega. Arendades küll kahepoolseid suhteid naabermaadega, ei nõutanud Tiibet siiski teiste riikide ametlikku tunnustust ega pürginud rahvusvaheliste organisatsioonide liikmeks.

Hiina Vabariik Tiibeti iseseisvust ei tunnistanud, kuid kuni 1918. aastani kestnud iseseisvussõjas olid Tiibeti väed võidukad. Siseriiklike segaduste, kodusõja ja välisinterventsioonide keerises polnud hiinlastel jõudu oma mõju Tiibeti üle kehtestada. Olukord

muutus 1949. aastal, mil kodusõjast võitjaina väljunud kommunistid kuulutasid välja Hiina Rahvavabariigi. Tiibet loeti automaatselt Rahvavabariigi osaks ja järgnenud sissetungi ees olid Tiibeti tehniliselt mahajäänud väeosad võimetud. 1951. a sunniti Tiibeti esindajaid alla kirjutama 17-punktilisele lepingule, millega tunnistasid HRV ülemvõimu, kuid mis lubas jätta puutumata Tiibeti senise poliitilise ja usulise süsteemi.

Kui algul püüdis Tiibeti valitsus eesotsas noore dalai-laamaga olukorrast lähtuvalt leida kommunistidega koostöö vorme, siis peagi sai selle lootuse petlikkus ilmsiks ning 1959. aasta 10. märtsil puhkes Lhasas laiaulatuslik rahvaülestõus võõrvõimu vastu. Ülestõusu verise mahasurumise ajal põgenes dalai-laama Indiasse, talle järgnes 80000 tiibetlast.

Käesoleva aasta märtsis puhkesid 1959. a ülestõusu aastapäeval Lhasas taas meelevaldused HRV jäiga poliitika vastu, mis olid ajendatud tiibeti kultuuri ja eneseteadvuse süstemaatilisest allasurumisest ning tiibeti rahva poliitilisest ja majanduslikust marginaliseerimisest. Meelevalduste laine levis ruttu enam kui

viiekümnesse paika üle kogu Tiibeti, vaid Lhasas viis rahumeelsete demonstratsioonide korduv brutaalne laialiajamine provotseeritud rahvahulga mürli ja lõhkumiseni.

Rahutuste mahasurumise järel kujunenud olukord on endiselt pingeline ja murettekitav. Kõikjal tänavatel ja usukeskustes kontrollivad toimuvat erariides sõjaväelased ja julgeolekujõud. Inimeste igapäevane liikumine on piiratud ning traditsiooniliste usutoimingute läbiviimine takistatud. Telefonikõned ja internetiside on julgeoleku vahetu jälgimise all. Kogu rahvas alates kooliõpilastest ja töökollektiividest kuni munkade ja nunnadeni on sunnitud osalema kultuurirevolutsiooni stiilis „patriootilise hariduse“ kampaaniates, kus avalikel koosolekutel tuleb kõigil hukka mõista „dalai klike sepitsused Emamaad lõhestada.“ Mitutuhat inimest on seoses rahutustega vahistatud, kümned ja sajad jäljetult kadunud. Nagu üksikud vabakslastud tunnistavad, tuleb vahistatutel taluda rutiinset piinamist, nälga ja janu ning õiglast kohtu-pidamist pole loota. Mitmed enam rahutustega seotud kloostrid on täielikult suletud ning munkade eluruume lammutatakse.

Rahvusvahelise surve all kutsus Hiina pool avalikult dalai-laama eriesindajad mitte-ametlikke läbirääkimisi jätkama, kuid mais ja juulis toimunud kohtumised mitte mingeid positiivseid tulemusi ei andnud. Tiibeti eksiilvalitsuse ja -parlamendi poolt moodustatud Tiibeti solidaarsuskomitee palub kõiki maid ja eriti rahvusvahelisi organisatsioone mõjutada Hiina valitsust lõpetama repressioonid ning austama tiibeti rahva inimõigusi ja usuvabadusi, samuti võimaldama vabale meediale takistusteta juurdepääs Tiibetile.

Valitud viiteid Tiibetiga seotud interneti lehekülgedele:

Central Tibetan Administration
(Tiibeti eksiilvalitsus)
www.tibet.net

Tibetan Solidarity Committee
www.stoptibetcrisis.net

Tibetan Centre for Human Rights and
Democracy (TCHRD)
www.tchrd.org

International Campaign for Tibet
www.savetibet.org

Phayul (Tiibeti uudisteportaal)
www.phayul.com/news

Candle for Tibet
www.candle4tibet.org

Sad Smoky Mountains & Skyscrapers
www.sadsmokymountains.net

Free Tibet 24 hour online TV channel
www.freetibet2008.tv

Eesti-Tiibeti Kultuuriselts
www.tibet.ee/etks

Kodanikuliikumine „Tiibet vabaks!“
www.tiibet.org

Budismi Instituut
www.budismiinstituut.ee

Süüta küünal Tiibeti toetuseks

7. augustil 2008 kell 21:00

Kümned miljonid inimesed üle maailma süütavad täna küünla tiibetlaste toetuseks, kes kannatavad jätkuvalt Hiina Rahvavabariigi rõhumise all. Päev enne rahu ja ühtsust sümboliseerivate olümpiamängude algust soovime nii juhtida maailma tähelepanu inimõiguste rikkumistele Tiibetis ja näidata, et meil ei ole ükskõik.

Süüta täna (7. augusti) õhtul kell 21:00 oma kodus küünal Tiibeti toetuseks ja osale nii maailma suurimas küünlakampanias.